

CAPVT IV.

Externum fidei actum, seu confessionem considerat. Quid erga hunc liceat, neque, resoluit. De Siensium ritibus ad calcem loquitur.

Numquam licitum est fidem negare: sed nec licet v-surpare ritus, vestes, cetera, vbi superstitioni cultus sunt indicium, ad fidem simulandam.

Nihilominus inculpatim quis persecutoribus se subriperet, nisi aliter fidei caussa, aliorumque periculum suadeat.

Primae propositionis priorem partem sic ex Scripturis demonstramus. Paullus enim ad Rom. scribens cap. x. ait: »corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem.« Necessaria ergo est oris confessio, seu exterior fidei actus. Deinde: Domini sententia est, Matth. x.: »qui negauerit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo:« illa quoque, quam legimus Lucae ix.: »qui voluerit animam suam saluam facere, perdet illam:« quibus quidem nihil proferri potest expressius. Etiam Apostolus in II. ad Timoth. 2. inquit: »si negauerimus, et ille negabit nos.«

Id confirmat exemplum S. Petri, et Marcellini Primi; quorum vterque exterius tantum fidem negauit, vt Patres omnes testantur, ac sacrae historiae Scriptores. Primus quidem, verbo, vbi ait, »non noui hominem:« alter facto, thus enim idolis obtulit: tamen vterque lacrymosa poenitentia peccatum suum deleuit Petrus siquidem, vt in Euangelio dicitur, *fleuit amare*. Et Marcellinus, suum crimen publica humiliatione coram consilio diluit.

Accedit seuerissima antiquae Ecclesiae disciplina, quae gratis-simis poenis eos subiiciebat, qui exterius fidem negabant. Colligimus enim ex Cypriano, (1) Libellarios, scilicet, habentes de facta idolis immolatione chirographum, quod saepenumero a Tyrannis

(1) Lib. de lapsis.

ad mortem euitandam pecunia extorquebant, etiam scelere non patrato, ad poenitentiam vix Ecclesiam recipisse post vehementem, no-tissimamque concepti doloris amaritudinem.

Insuper Innocentius XI. hanc confixit propositionem: »si a po-estata publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, et fidei gloriosum consulo; vt peccaminosum per se non damno.«

Practerea suadet hanc veritatem Patrum auctoritas. Pro illa enim strenue, et constanter militarunt, Cyprianus, de quo supra, et Tertullianus, qui haec in re ista prouulit: (2) »sed quidam de-mentiam existimant, quod quum possimus, et sacrificare in praesenti, et illaesi abire, manente apud animum proposito, obstinationem saluti praeferamus.« Cui obiectioni respondet: »Datis consilium, quo vobis abutamur: sed agnoscimus vnde talia suggeruntur, quis totum hoc agitet; et quomodo nunc astutia suadendi, nunc duritia saeuendi, ad constantiam nostram deficientem operetur: ille scilicet spiritus angelicae, et doemoniacae parraturae, qui noster ob diuortium acmulus, et ob Dei gratiam inuidus, de mentibus vestris aduersus non praefatur.« Et merito: exterius siquidem aliquem colere, vt Deum, et cum interius detestari, alterius consilium esse non potest nisi daemone, qui solus cultu irrisorio, ac mendaci potest delectari.

Et Augustinus Priscillianistas arguens, (3) quod abuterentur versiculo III. Psalmi 14. nempe, »qui loquitur veritatem in corde suo,« quasi satis esset ad iustitiam coram proximis non mentiri; coram alienis vero liceret; in prauum sensum detorquentes etiam dictum Apostoli ad Ephesios III.: »deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra:« Ita loquitur: »quae sententia Sanctos Martyres exhorrorat, imo vero sancta omnino martyria. Iustius enim, sapientiusque facerent secundum istos, si persecutoribus suis non se confiterentur esse christianos, nec eos sua confessione facerent homicidas; sed potius mentiendo, et negando quod erant, et ipsi saluum haberent carnis commodum, cordisque propositum et illos conceptum animo scelus implere non sinerent.« Suffragatur ratio: Nam maior obligatio est fidem profitendi in statu legis nouae, quam fuerat in statu veteris, vt ex se liquet: at in huius statu non erat licitum, etiam instante persecutione fidem negare: vt enim

(2) In Apolog. cap. 27.

(3) Lib. cont. mendacium, cap. 2.

enim lib. II. Machab. legimus, cap. 6. Eleazarus, quum ore hi ante compellaretur carnem porcina manducare, »destinauit non admittere illicita propter vitae amorem,« vt dicitur v. 20. Et licet ab amicis suusus, vt clam tales carnes comederet, et sic externe secreto legem iudaicam eituraret, respondit, se velle potius in infernum praemitti, quam maculam hanc nomini suo inurere, atque scandalum hoc posteritati relinquere, quae suo exemplo id sibi licitum hoc suaderet; concludens v. 26. quod haec faciens: »et si de praesenti tempore supplicii hominum eripiat, sed manum omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam.« Ex re autem licita, nec maculam sibi acquireret, nec scandalum pareret, nec iram omnipotentis prouocaret.

Deinde, in nullo casu potest esse licitum, quod pluribus virtutibus ex suamet natura contrariatur: huiusmodi autem est negare exterius fidem. Contrariatur enim fidei, cuius actus, saltem secundarius, est ipsa exterior fidei confessio; contrariatur fortitudinis: quia qui fidei negat, humanum timorem summae honestati praeponeat: contrariatur iustitiae legali; per quam Ecclesiae obligatur, cui illa negatio est maxime iniuriosa: contrariatur Religioni; quia Dei veracitas suo cultu priuatur, dum magis timetur hominis potestas, quam ipsa aestimetur: contrariatur tandem veracitati; quia qui exterius fidem negat contra id, quod in mente gerit, grauissime mentitur.

Secunda propositionis pars ex Apostolo in I. ad Corinth. cap. X. colligitur. Ait enim: »si quis autem dixerit, hoc immolatum est idolis; nolite manducare, propter vllum, qui indicauit, et propter conscientiam.« Colligitur et ex eo, quod Matth. X. prohibemur non solum Christum negare, sed et iubemur illum confiteri; et Lucae IX. Christus adserat: »qui me erubuerit, et meos sermones, hunc filius hominis erubescet, quum venerit in maiestate sua.« Fidem autem simulare absdubio filium hominis erubescere est.

Verum hanc veritatem demonstrat quoque antiquae Ecclesiae usus: haec enim seuerissime animaduertit in eos, qui sacrificiis, cibis, aliisque damnatae sectae caeremoniis, ac ritibus, quomodolibet sese immiscuerunt; tametsi non ex animo falsam fidem protestandi hoc fecerint. Hinc in Concilio Hierosolymitano praeceperunt Apostoli, Act. XV. vt fideles abstinerent ab immolatis simulacrorum.

Insuper Ss. Ecclesiae Patres hanc ipsam veritatem testantur. Vescen-

centes enim immolatas carnes, quamuis illas simulate comedissent, Irenaeus, (4) Tertullianus, (5) Cyprianus, (6) Augustinus, (7) antiqua etiam Concilia damnant, et reprobant. Deinde docent confessionem fidei nulla ambiguitate, nulla adhibita simulatione esse faciendam. »Non enim satis est, ait Ambrosius, (8) inuoluta responso confitentis Iesum, sed aperta confessio.« Quid prodest verba inuolucra, si videri vis denegasse?

Et Augustinus, (9) illorum consuetudinem retundens, qui vt facilius haereticos Ethnicosque vitent, et refellant, horum dogmata, et ritus approbant mentiendo, ait: »sed multo facilius, inquires, eorum latibula penetramus, si quod sunt, nos esse mentiamur. Hoc si liceret, aut expediret, posuit Christus praecipere ouibus suis, vt lupinis amictae pellibus, ad lupos venirent, et eos huius artis fallacis inuenirent.«

Corroborantur dicta multiplici ratione Prima: In vsu praedictorum rituum, atque actionum exercitio est vere peccatum simulationis falsae sectae: non ergo licet fidei eis vt. Constat antecedens propositio ex S. Thoma dicente: (10) »ad virtutem veritatis pertinet, vt quis talem se exhibeat exterius per signa exteriora, qualis est. Signa autem exteriora non solum sunt verba, sed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam quod habet apud se, quod ad mendacium pertinet, ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum aliquid significet contrarium eius quod in eo est, quod proprie simulatio dicitur. Vnde simulatio proprie est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens.«

Secunda ratio: Sub eodem praecepto affirmatiuo, sub quo cadit actus internus credendi, cadit quoque externa fidei confessio: ergo et sub eodem praecepto negatiuo, sub quo cadit actus internus non adorandi idolum, et non faciendi interius illum actum protestantium falsae religionis, cadit etiam externa non adoratio, et protestatio: at vetitum est, adeo vt nullo in casu, nulloque praetextu liceat interne colere idola, aut interne fidem falsam protestari: Veti-

(4) Lib. I. cap. 7.

(5) De Idololat. cap. 13.

(6) De Lapsis.

(7) De bono coniug. cap. 16.

(8) Lib. X. in Lucam.

(9) Cont. Mend. cap. 6.

(10) Secunda Sec. q. III. art. 1.

titum igitur eadem ratione est, ita vt numquam liceat actus exterius facere.

Tertia ratio: Vetitum prorsus est in qualibet circumstantia negare exterius christianam fidem: At, qui ritus alienae sectae exterius simularet, et serio perageret, Christi fidem exterius negaret: nam dum Princeps infidelis lege publica statuit, aliquas actiones, vel ritum ad suam falsam sectam protestandam, lege illa interrogat, tamquam habens publicam auctoritatem de religione; cui datur responsio per vsum praedictorum rituum, atque illarum actionum exercitium: Igitur quicumque eas exercet, eisque vitur, respondet se esse falsae sectae professorem, ac negat exterius religionem suam.

Haec tamen diligenter animaduertendum; intelligi adsertionem nostram, vti ipsa praesefert, quando ritus huiusmodi in falsae sectae protestationem praecipuntur. Tunc enim poena potius vltimi supplicii foret subeunda, quam eis vtendo falsam sectam exterius simulare, exemplo Eleazari supra memorato, aliorumque.

Ceterum, si fidei apud infideles commoranti non alii cibi, quam immolatitii, neque aliae vestes quam significatiuae falsae sectae suppetere; ei tamen haud praeciperetur, vt in protestationem sectae falsae eisdem vteretur, Pauli consilium deberet ille sequi, qui in 1. ad Corinth. cap. 10. dicit: „omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.“ Solummodo attendentes, quod cibi sunt, et Dei creatura, sicut et quod vestes sunt ad corpus regendum: ac praesertim declarando, se tales cibos emere, et manducare, tales vestes assumere, non ad falsam sectam protestandam, sed ad subueniendum necessitati propriae. Atque hoc quidem, tametsi nosset fieri, vt fideles vexarentur.

Verum cauendum summopere, ex Augustini monito, ne Christi oues lupidinibus se contegant: Nam indumenta superstitionis protestatiua sunt penitus abiicienda. De cetero adhibenda haec regula: Quidquid haeresim, aut impietatem redolet omnino fugiendum: Quae autem huius sint speciei agnoscere quis poterit ex sequentibus. Interesse Coenae Caluinistarum; Eucharistiam a Ministro Lutherano suscipere, baptismum etiam extra casum necessitatis ritibus haereticorum communicare, eorum templa adire, ac conuersiones frequentare, alio fine, quam irridendi, et refutandi haereticam doctrinam; alia his affinia.

Se-

Secundam propositionem non aptius aliunde, quam ex Athanasii Apologia de fuga capienda demonstrare quis poterit. Scripsit Athanasius opus istud anno cccxxxvii. quum Leontius Antiochenus, Narcisus Neroniadis, et Georgius Laodiceus Ariani Episcopi aegre ferentes quod Syriani Ducis manus euasisset, illius fugam criminabantur. Haec vero in suo opere argumenta sparsit. Primum: (11) Demonstrat, quod fas sit in persecutione fugam arripere exemplo Moysis, qui fugit in terram Madian, commendatus ab Apostolo ad Hebraeos xi; Dauidis qui latuit in spelunca, vt Abimelechum, eiusque insidias declinaret; Heliae, qui Iezabelis, et Achabi indignationi se substraxit. Additque exemplum discipulorum, qui metu Iudaeorum percussis sese occultauerunt; ac Pauli, qui ad vitandas Aretae Damasci Praesidis insidias per murum in sporta dimissus est.

II: Confirmat id ipsum doctrina et operibus Christi, (12) producitque fugam in Aegyptum, de qua Matth. ii; fugam de templo, de quo Ioan. viii; fugam in Ephrem, de qua Ioan. xi; demonstrans inde ea, quae de Seruatore secundum humanitatem sunt dicta, ad commune hominum genus esse referenda. Neque praetermittit Dominicam sententiam Matth. x. expressam; nempe, „quum autem persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.“ Deinde profert rationes quasdam; quarum prima est: Quod fugae aerumnas perferre aliquando grauius ipsa morte est; ideoque fugam capere non semper inanis timoris argumentum est. Quod confirmat exemplo Iacob, qui fugiens a facie Esau mortem praesentem nequaquam timebat; exemplo Apostolorum Petri, et Pauli, qui quum aliquando persequutores vitauerint, Romam tamen venire non detraerant, mortis ibi supplicium subituri. Secunda ratio est, quod Deus amicis suis fugientibus a facie inimicorum plures honores impertiuit, vti Iacob, et Mosi. Postrema ratio est, quod ex ipsa fuga non parum vtilitatis Ecclesiae accedit: Enim si Apostoli non fugissent, qui euangelium praedicassent?

Attamen dicta haec atque intellecta volumus absolute. Nam si causa fidei, aut christianae plebis salus periclitetur, nefas tunc fugam in persecutione arripere erit; quemadmodum in ipsa propositione adnotauimus. Ita si populus fidelis sub Tyrannorum relinquatur saeuitia a pastore ipso, ad quem ouium Christi cura spectat, haud

Tom. III.

Yy

hoc

(11) Tom. I. pag. 326.

(12) Ibid. pag. 327.

hoc licite ab eo peragetur. Commonet id, probatque egregie Augustinus, (13) vbi verba Domini dicentis, »quum persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam,« non ita seruanda dicit, »vt necessario ministerio, sine quo viuere nequeunt, deserantur greges, quos suo sanguine comparauit. Ostenditque eo casu non valere exemplum Christi in Aegyptum fugientis,« qui nondum Ecclesias congregauerat; neque Apostoli, qui per fenestram in sporta submissus est, quoniam deserta non fuit Ecclesia, quae ibi erat, necessario ministerio. Deinde vrget charitatis praeceptum, de quo Ioann. Epist. i. : »quoniam ille, inquit, animam suam pro nobis posuit: »et nos debemus pro fratribus animas ponere:« commonstratque id non aptari iis, qui »dum fugiunt, vel suis deuincti necessitatibus fugere non possunt, et comprehensi patiuntur;« sed illis tantum, »qui propterea patiuntur, quia fratres, qui eis ad christianam salutem indigebant, deserere noluerunt.« Quod profecto per se satis compertum est.

Insuper demonstrat, Episcopos nequ aquam debere imitari mercenarium, »qui videt lupum venientem, et fugit, quia non est ei cura de ouibus.« Vt Christus ait Ioan. x. : »quum enim, inquit Augustinus, plebs manet, et ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur; quid erit nisi mercenariorum illa fuga damnabilis, quibus non est cura de ouibus?« Excusatque ibidem fugam Athanasii, de qua supra, quoniam fugit, »nequaquam a ceteris ministris deserta plebe catholica, quae in Alexandria commanebat.«

CAPVT V.

Haereticorum irritos conatus demonstrat.

Eusebio, (1) et Augustino (2) attestantibus, extitere haeretici, Ecclesiae cognominati, qui fidem in persecutione negandam ore, et corde seruandam dixerunt. In eodem luto haesisse Priscillianistas, ex Augustino ipso didicimus: (3) Hi enim, propter occultandas contaminationes, ac turpitudines suas, haec verba in dogmatibus habebant:

»Iura, periura, secretum prodere noli.«

Qui:

(13) Epist. ad Honor. nunc CCXXXVIII.

(1) Lib. vi. Hist. Eccl. cap. 38.

(2) Haeresi xxxii.

(3) Haer. lxx.

Quibus adiungendos iure optimo opinamur Georgium David Anabaptistam, Anglosque libertinos. Ex altera parte haud defuere, qui licitum vndequaue dicerent, etiam fidei causa, ac christiana plebe periclitantibus, fugam in persecutione arripere, Episcopis quidem ipsis, Ecclesiaeque Pastoribus. Memoratur pro hac opinione, seu aptius errore, Honoratus ille, cui suas Augustinus circa rem istam direxit epistolas.

Nec defuere sane, qui fas esse iudicauerint ritus superstitiosos obseruare, cibos, vestes, nomina idololatrarum gentium, etiam vbi cultus superstitiosi indicium sunt, in vsum vocare. Eiusmodi fuisse, qui pro Sinensium ritibus sustinendis, qua artibus, qua minis, et terroribus, (ne quid grauius dicamus) decertarunt, dicit non nemo. Sed nolumus nos Sanctae Matris Ecclesiae anteuertere iudicium; nec vero debemus.

Quae autem contra superiore capite firmatas veritates facere, specie saltim, videntur, huiusmodi sunt. Primo: Christus haud exigit a nobis, vt martyrium pro ipso subeamus: Quum enim pro nobis semel mortuus sit, morte nostra non indiget: At si nos ad non negandam fidem coram Tyranno obligaret, quoque et ad martyrium compelleret: Sicut ergo non requirit ex nobis sanguinem hircorum, et taurorum, quia maculas nostras sanguine suo explauit; ita nec nostrum sanguinem requirit. Et quidem, si hominum sanguinem Deus requireret, et crudelis esset, et hominem sine causa vellet perire.

Secundo: Exterior fidei confessio solum necessaria est propter proximos: sed non tenemur vitam propter istos dare: nec igitur fidem coram Tyranno profiteri.

Tertio: Et est argumentum Priscillianistarum post Elcesaitas, vt refert Augustinus: (4) licet exterius falsam religionem simulare: ergo et licebit exterius negare veram: nam simulatio falsi est quaedam veri negatio, ac certa mendacii species. Atque licere falsam religionem exterius simulare, aiunt, exemplum Iehu commonstrat; qui, vt legitur iiii. Regum cap. 10., quum simulasset cultum Baal vna cum sacerdotibus eius, vt eos occideret, laudatus est a Domino dicente: »quia studiose egisti, quod rectum erat,« ceter.

Quarto: Reus potest mentiri in iudicio illegitime interrogatus: sed quilibet Tyrannus Ecclesiae persecutor illegitime in fidei ma-

Yy 2

te.

(4) Lib. cont. Mend. cap. 11.

teria interrogat: potest ergo Catholicus coram illo mentiri, fidem nempe exterius negando.

Quinto: Scriptum est, inquit, Psalmo XIII.: »qui loquitur »veritatem in corde suo, « tanquam id ad iustitiam sufficiat. Addunt: Christus Dominus nullum responsum dedisse Herodi, ac Pilato interrogantibus, vt constat ex Lucae XXII. et Ioannis XIX: igitur et licet cuiumque fideli negare fidem exterius a Tyranno interrogatus.

Sexto, et contra secundam propositionis partem, proferunt exempla in Scripturis laudata; vt Thamaris, quae coram Iuda simulauit se esse meretricem; et Dauidis, qui coram Rege Achis simulauit amentiam.

Septimo: Apostolos post Christi mortem ad stabiliendos Neophytos, et facilius ad fidem trahendos Iudaeos, ad vsque Euangelii promulgationem, caeremonias legales, iam abrogatas, exterius simulatorie obseruasse; licet interius vere sentirent nullam in eis loendam spem esse, ex Scripturis habemus.

Octavo: III. Regum cap. 5. refertur, quod Elisaeus concessit Naaman Syro, vt Rege Syriae adorante in templo idolum Remnon posset ipse cum Rege adorare; ac proinde cultum idolo exterius simulatorie adhibere: at Elisaeus id non permisisset, nisi licitum esset: est ergo huiusmodi.

Nono: apud Abyssinos in Aetiopia pueri nedum baptizantur, sed etiam nunc temporis circumciduntur; qui fuit antiquus Cerinthi, et Ebionis error: et tamen talis cultus ab Ecclesia Romana toleratur: ergo et tolerari potest ritus falsae, et mortiferae sectae protestatiuus.

Decimo: qui exterius simulat falsae religionis cultum, per se, et ex parte colentis, seu adhibentis cultum, falsam religionem non protestatur: licet enim hoc exterius appareat, interius tamen immobiliter conseruat religionem veram; adeo vt talis cultus non sit protestatiuus, nisi respectu eorum, qui videntes, existimant aliter ac est, et ipse colens intendit: at hoc licitum videtur: multi enim S. Martyres ore tenus fidem negare, et idolis sacrificare visi sunt; ita vt qui videbant, putarent hoc reuera eos facere: et tamen quia faciebant animo, vel irridendi Tyrannos, vel idola euertendi, innocenter faciebant. Sic Iulianus Martyr, vt Surius refert, (5) finxit vel-

(5) Sub die VIII. Ianuarii.

velle se Diis sacrificare; vt oratione sua secundum quod praeuiderat, omnia idola comminueret, et omnes idolorum sacerdotes vt templi ruina opprimeret: quod adeo serio visus est velle facere, vt praeses crederet, reuera eum Diis sacrificare velle. Sic pariter septem mulieres sanguinem Sancti Blasii colligentes, deprehensae, quod Christianae essent, dixerunt velle se idolis sacrificare, vt idola perderent. Sic et Eusebius Vercellensis Episcopus, qui finxit se haereticum Arianum esse, vt nomen S. Dionysii Episcopi Mediolanensis deleret de catalogo haereticorum.

Vndecimo, ducunt tamquam huius simulationis testem Apostolum in I. ad Corinth. 9. v. 10. de se dicentem: »factus sum tamquam Iudaeus, vt Iudaeos lucraret: iis, qui sub lege sunt, tamquam sub lege essem (quum ipse non essem sub lege) vt eos, qui sub lege erant, lucrificarem: iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (quum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) vt lucrificarem eos, qui sine lege erant. . . . »omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. « Ergo Paulus licitum sibi iudicabat cum Iudaeis simulare se Iudaeum esse, cum Gentilibus Gentilem, vt eos Christo lucrificeret: igitur et hoc licebit omni fideli, nempe veram religionem coram Tyranno simulare, vt eos professores ad Christum trahat.

Duodecimo: Honorati argumentum est, Episcoporum praesentiam, grassante persecutione, nihil aliud efficere, nisi vt irriterentur magis persecutores; ita vt pastoribus spectantibus vir cadat, foeminae construpentur, Ecclesiae incendantur: ergo sine culpa fugam tunc ille arripere. Haec obiciunt.

Quorum omnium primum, si quid valeret, concluderet quod, quod quum Deus humilior sit, et factus obediens pro nobis, non posset ex nobis requirere humilitatem, obedientiam, et mandatorum obseruantiam. Sicut ergo ista requirit a nobis, et quia ipse prior pro nobis fecit, et quia ipsius maiestati, et excellentiae debeat; ita, quum oportuerit, pro ipso mori debemus; et quia ipse pro nobis mortuus est, et quia hoc ei debetur, vt eum plus diligamus, quam animam nostram, et vt pro eius honore tuendo eam tradamus. Si enim, vt dicitur in I. Ioan. 3. v. 16.: »quoniam »ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus »animas ponere; « quanto magis eas ponere debemus pro ipso, eiusque honore tuendo?

Neque hinc sequitur, Deum, id nobis praecipientem, crudelium esse, sed iustum: iustum enim est, vt animam nostram pro eo ponamus, qui animam suam pro nobis posuit. Et sicut crudelis Deus non fuit, quum filium suum pro nobis tradidit; sic neque crudelis est dum a nobis exigit, vt pro eius fide, ac honore tuendo vitam tradamus.

Non ergo a nobis sanguinem nostrum sine causa exigit Deus, nec sine causa vult nos perire; sed vult nos perire temporaliter, ne in aeternum moriamur; imo vt in aeternum viuamus, iuxta illud Matth. x. : »qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam.« Et Ioan. xii. : »qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam.«

Ad secundum dicendum, falsum esse quod assumitur probandum: nam fidem non negare non est necessarium tantum propter proximum, sed propter ipsum Deum, cuius honorem tueri debemus. Deinde et propter vtilitatem spiritualem proximi vitam corporis tradere tenemur, iuxta laudatum dictum Ioan. i. cap. 3. : »quoniam ille (Christus) animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere.«

Tertium sic soluendum est: nequiquam licere falsam religionem exterius simulare; atque Iehu sic facientem, vere peccatum mendacii commisisse. Commendatur tamen, et temporaliter a Deo remuneratur, non pro simulatione, sed pro zelo destruendi cultum Baal. Finis itaque fuit rectus, sed medium iniquissimum. Consulatur S. Thomas. (6)

Quarto respondendum: quod nullo in casu licitum est facere, quod est malum ab intrinseco, sicut mentiri, et maxime quando agitur de causa Christi, et Ecclesiae. Tunc enim, non ob auctoritatem interrogantis, sed ob Dei, et Christi honorem, pro quo testis vocatur, nec dissimulare, nec negare Christianus potest. Sic Christus mittens Apostolos suos testes in omnem terram eos praemonuit, vt non timerent, sed coram Tyrannis veritatem faterentur: in Apostolis autem Ecclesiam, eiusque singula membra edocuit, vt ante praesides, ac iudices verba spiritus veritatis, non mendacii loquerentur.

Quinti argumenti solutio ex eodem Psalmo sumpta est: post verba enim adducta prosequitur regius vates dicens: »qui non egit do-
lum

(6) Secunda Sec. quaest. III. art. 1. ad secundum.

»lum in lingua sua.« Cui consonat Paulus scribens: »ore autem confessio fit ad salutem.« Quod vero addunt de Christi Domini silentio coram Herode, et Pilato, hanc habet solutionem: quod nempe tunc non de fide Dominus interrogabatur; vt supra Lucae xiiii. et Ioan. xviii. quando ad interrogata respondit: Fuitque in ceteris eius silentium singularis humilitas, summa prudentia, ac derisionum, contumeliarum mortisque contentus.

Quae in sexto loco citantur exempla, nihil conuincunt. Thamar enim non potest a peccato excusari; vere enim mendacium fuit simulatio, qua finxit se meretricem. Quod autem Iudas eam laudauerit, dicens, »iustior me est,« noluit significare eam non commisisse peccatum, quum simulauerit se meretricem, vt ipse fornicarie accederet ad illam; sed solum indicare quod minus peccauerit, quam ipse.

Ast Davidis simulatio mendacium non fuit, vt docet S. Thomas; (7) sed fictio figuralis: »figurabat siquidem vel Dei transformationem in Incarnatione; vel Christi in Eucharistia, vt exponit Augustinus. (8)

Ad septimum dicendum: legales caeremonias post Christi mortem fuisse quidem mortuas, sed non statim mortiferas; ideoque potuisse per aliquod tempus vere, et absque vlla simulatione obseruari. Hinc esto ritus Mosaici illo tempore non obligarent, adhuc tamen erant liciti, poterantque obseruari: at idololatrii ritus, vel alicuius sectae per se falsae, mortiferi, et illiciti sunt; et ideo sicut istos Apostoli numquam permiserunt, et sicut modo non permitteretur Neophyto Iudaeo, vt ritus iudaicos adhuc exterius seruaret; ita nec permitti poterit obseruantia, vel simulatio rituum sectae, quae vel semper fuerit, vel modo sit mortua simul, et mortifera.

Octaua solutio est: nec Elisaeus concessit, nec Naaman perit ab eo, vt cum Rege idolum adoraret: sed quum esset famulus, cui in officium erat Regem sustentare, etiam dum adorabat, scrupulo motus, an sibi hoc liceret, Elisaeum consuluit, a quo hoc accepit responsum, »vade in pace;« seu ne super hoc anxieris. Et prudenter quidem: nam si famulus solitus seruitium domino praestare, vel Pagano, vel haeretico, tam intra, quam extra templum, officio vti que ciuili, ipso in templo genuflectente, quoniam id officium postulat, genuflectat, nullius criminis reus est: erit hoc materialiter (si sic loqui licet) adorare; quandoquidem non vt idolo cultum praes-

(7) Secunda Sec. quaest. III. art. 1. ad secundum. (8) In Psal. xxxiii. Serm. 1.

praestet hoc facit, sed vt Domino solitum exhibeat famularum.

Equidem Ioseph, et Daniel, quorum primus, vt minister Regis Aegypti, secundus, vt famulus Regis Babylonis, praefatos Reges, tam extra, quam intra templum comitabantur, spectatores aderant sacrificiis absque idololatriae labe.

Neque huic doctrinae contrarium est, quod Innocentius XI. statuit; videlicet peccare famulum, qui submissis humeris scienter adiuuat herum suum ascendere per fenestras ad strupandum virginem aperiendo ianuam, vel deferendo scalam; et oppositum sentientes damnat. (9) Non enim ex hoc sequitur peccare eum famulum, qui domino deseruieret in actione per se non ordinata ad idololatricum sacrificium; vt ministrando ignem, vinum, cett.; nam delatio scaelae, vel ianae apertio ad stuprum ea in circumstantia ordinatur: actio autem illa famuli, etiam in templo, ex sui natura moraliter indifferens est, et abusus domini famulus cooperato non est, sed solum spectator, et muneris tantum suo intentus implendo.

Nonum duplici hac via potest solui. Prima: quod Abyssinorum Ecclesia schismatica est, ac multis erroribus contaminata; quos Romana Ecclesia prorsus detestatur: vnde nihil inde concluditur. Secunda: dato quod apud Abyssinos Catholicos pueri etiam nunc circumcidantur, hoc non faciunt in protestationem iudaicae caeremoniae, vel in eiusdem obseruantiam, sed ad dolorem, quem Christus in Circumcisione passus est, imitandum. Hinc, si Ecclesia talem ritum tolerat, non ritum damnatae sectae, sed pietatis protestatum tolerat.

Ad decimum principio dicendum: quod, qui exterius falsae religionis cultum simulat, etsi animo falsam religionem non protestetur, facto sane protestatur. Nam Christi fidem exteriori facto negat, quem nedum ineriori, sed exterius confiteri debet, atque tueri: ideoque in re graui mentitur, Deo honorem debitum subtrahit, et fidem in proximis, quantum est in se, facit periclitari.

Ad exempla autem Sanctorum Martyrum sunt qui reponant, eos hoc fecisse speciali Spiritus Sancti motione; quemadmodum de quibusdam Sanctis foeminis legitur mortem sibi consciuisse, ne violarentur: quod tamen in regulam trahendum non est. Quae responsio facilis esset, ac expedita, si mente assequi posset, posse aliquem ex Spiritus Sancti motione mentiri, sicut potest se occidere. Enim se

ip-

(9) Proposit. 21.

ipsum occidere non ita peccaminosum est, vt a labe purgari non possit; si non fiat priuata auctoritate, sed publica, et maxime Dei, qui mortis, et vitae dominus est: at mentiri ex sui natura ita malum est, vt nequeat a malitia purgari: quare nequit aliquis mendacium ex Spiritus Sancti motione proferre.

Itaque praefata Ss. Martyrum gesta, seu dicta, a mendacio liberanda sunt. Quod vt commodius praestemus, aduertendum ex Augustino, (10) quod »mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi: non est autem falsa significatio, vbi etsi aliud »ex alio significatur, verum est tamen, quod significatur, si recte intelligatur.« Sic si aliquis ironice, vel tropice diceret, quod non statim intelligatur apud incautos, vel non sufficienter attendentes; dummodo ex processu discursus, vel facti, qui audit, si bene attendat, possit in cognitionem veritatis venire; qui sic loquitur, dummodo fallendi voluntatem non habeat, nec causa deceptionis est, neque mentitur; licet praeuideat plurimos incaute ac temere fore decipiendos.

Hoc igitur pacto Ss. Martyres se gesserunt. Iulianus quidem adeo patenter totius facti relam ironice contexit, vt qui praesentes aderant non solum ex praecedente eius constantia, ex multitudine miraculorum, et irrisionibus, quibus idola subsanauerat, sed et ex formulis verborum dignoscere possent, si animum vertissent, verba, quibus vrebatur, illusoria esse. Quod si decepti fuere, ipsorum crassae, supinaeque intelligentiae tribuendum est.

De illis autem septem mulieribus, eas quidem illusorie fuisse loquutas, apertum est; quum sciamus petisse illas, idola claudi in sacco et dari sibi; ex qua petitione facile conicere Praeses, aliisque potuissent, id ab eis nec serio dici, nec fieri.

De S. Eusebio Vercellensi haud adserere dubitarem, alios Theologos sequutus, peccasse illum se Arianum mentiendo, tamen si ex fine bono: neque enim sanctissimos viros impeccabiles in hac mortali vita omnino facimus. Sed malumus in eius defensionem respondere, promissionem Eusebii de Arianismo amplectendo ironicam fuisse, et facillime ab Arianis, si attendere voluissent, intelligi potuisse. Agnita siquidem eis erat Eusebii displicentia de Dionysii subscriptione: agnita quoque Eusebii constantia in Athanasii defensionem: vnde asseuerando se subscripturum fore, si nomen Dio-

Tom. III.

Lz

ny

(10) In lib. cont. mend. cap. 12.

nysii deleuissent, facili negotio comprehendere potuissent illusorie eum, non serio loqui. Quod ita certe euenit, vt Ambrosius narrat. (11)

Vndecimo argumento, quod Priscillianistarum erat, responder Auguttinus: (12) quod S. Paullus ait, omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerem, »compatiendo id fecit, non mentiendo. Fit enim quisque tamquam ille cui vult subuenire, quando tanta misericordia subuenit, quanta sibi subueniri veller, si esset ipse in eadem miseria constitutus. Itaque fit tamquam ille, non quia falsit illum, sed quia se cogitat sicut illum,« cett.

Debet igitur vir Apostolicus, dum agit cum professoribus falsae sectae ex charitate fieri sicut ipsi compatiendo eorum errori, vt eos Christo lucretur: non autem fieri sicut ipsi, aliquid de eorum ritibus, si superstitiosi sint, et falsae sectae protestatiui, admittere, aut suis Neophytis indulgere. Horum primum Paullus fecit. Quapropter, quum Missionarii nonnulli apud Sinas concederent Neophytis ex illa gente conuersis, vt quosdam retinerent ritus, quos ante conuersionem obseruabant; quum demum constiterit superstitiosos esse, Ecclesia eos anathematizauit.

Ad vltimum responder Augustinus: »propter huiusmodi, quae incerta sunt, non debent nostri officii esse certam desertionem. »Si certa mala illa forent, quae in argumento sunt allata, omnes absdubio fugam arrepturos, atque Antistiti tunc non futuram mandendi necessitatem: magis timendum ne lapides viuui extinguantur deserentibus Episcopis, quam ne illis praesentibus incendantur lapides, et ligna terrenorum aedificiorum: malus fore detrimentum, »si interiori sensu pareat castitas fidei, quam si foeminae violenter construpentur in carne: denique in persecutione magnum fieri in Ecclesia vtriusque sexus concursum, aliis baptisma flagitantibus, »aliis reconciliationem, aliis quoque poenitentiae ipsius actionem, »omnibus consolationem, Sacramentorumque erogationem.« Haec Augustinus. (13) Atque quaerenti, insuper, num liceat fugere, vt seruentur alii, qui residuis fidelibus ministrent; respondet: quod quando est commune periculum, cauendum Episcopo ne magis fugiendi obsit exemplo, quam viuendi prosit officio. Fugiendum si

(11) Serm. LXXVIII.

(12) Lib. cont. mend. cap. 12:

(13) Epist. ad Honor. nunc CCXXVIII.

sint alii, qui ecclesiasticum ministerium suppleant; quod si desint, non est Ecclesiae nauis deserenda. Alia insuper resoluit his similia.

SCHOLION.

Et hac quidem, quam hucusque tradidimus, doctrina innumera ferme, et haereticis scriptis vtramque implent paginam, soluta sunt. Obiicienti enim, licere veste ad protestationem falsae sectae instituta vti, quandoquidem Ioseph, et Daniel his vestibus vsi sunt, ex dictis occurri potest, adserendo, vestes illas honoris tantum fuisse, in quibus nulla est fidei denegatio; cuiusmodi absdubio reperitur in vsu vestium ad falsae Religionis protestationem institutarum.

Oponenti praeterea, licere viro catholico templa adire infidelium, et haereticorum ex motiuo legis a Principe latae, qua iubentur omnes templa ingredi, ibi cum infidelibus psallere, eorumque caeremoniis superstitiosis assistere, in suae sectae protestationem, quoniam indifferens hoc est; ex dictis responsum esto, in his circumstantiis esse exterius falsam Religionem profiteri, proindeque malum intrinsece. Cui responsioni suffragatur decretum Paulli, quo formulam iuramenti a Rege Angliae praescripti, his verbis irritauit: »cogimur monere vos, et obtestari, vt nullo pacto ad templa haereticorum accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis: non enim licet vobis hoc facere sine detrimento diuini cultus, et propriae salutis.«

Rursus obiicienti, licere catholico ad occultandam fidem vescei coram infidelibus cibis prohibitis, respondendum iuxta dicta: quod si ab haereticis inuitatur animo experiendi cuiusnam Religionis sit professor, et hoc ipsi innotescit; haud debet cibos illos comedere. Tunc enim inuitatio illa interrogatio circa eius fidem esset; atque comedendo responderet se haereticum esse; proindeque testis falsus esset, Deo, et fidei iniurius. Non ita si ab haereticis nescientibus eum esse catholicum inuitatur eo tantum animo, vt secum prandeat: tunc siquidem vrget solum praeceptum ecclesiasticum, quod non obligat cum adeo imminenti periculo.

Quidni autem si catholico ea die non adessent alii cibi, vel eadem denegarentur; ita vt si cibis vetitis non vteretur, mortis periculo sese subiceret? Reponendum ex dictis: quod si alterius cibi defectus ex industria ab haereticis disponitur, vt eius fidem expe-

riantur, debet, Eleazari, et Martyris Luciani exempla emulando, mortem potius subire, quam fidem suam maculare. Extrat enim eo casu diuinum praeceptum, a cuius adimplerione haud video quomodo quis possit dispensari.

Sequitur et ex doctrina tradita tria potissimum peccata virtuti fidei esse opposita, scilicet infidelitatem, haeresim et apostasiam. Quis enim non assentitur rebus a Deo reuelatis, vel Fidem, et Baptisma nunquam suscepit, vt Paganus, Mahometanus, et Iudaeus; et carentia fidei in eo dicitur infidelitas; vel ex parte recedit a fide, quam amplexus fuerat, et priuatio fidei in eo dicitur haeresis; vel denique catechumenus, vel baptizatus totaliter fidem, et auctorem eius Christum abiicit, transitque siue ad Paganismum, siue Mahumerismum, siue Iudaismum; et illa fidei abdicatio dicitur apostasia. Ad di posset quarta peccati contra fidem species, nempe Atheismus, quo quis nullum agnoscit Deum, ne quidem falsum: quae tamen ad Paganismum reducitur. Sed haec obiter.

CAPVT VI.

Num infideles, atque haeretici compellendi ad fidem sint.

Haud possunt Christiani Principes subditos sibi infideles compellere ad fidem.

At haeretici, et apostatae poenis etiam temporalibus coërcendi ad fidem sunt.

Constat prior propositio ex illo Matth. x. et Luc. item x. vbi mittens Dominus ad praedicandam fidem, iis etiam, qui ex lege data Messiam recipere tenebantur, armauit eos, non vi coactiua, et terrificata delendi idololatrias, quali munuit Israëlitas, Deut. vii. dicens: »haec facietis eis: aram eorum subuertite, et confringite statuas, »locosque succedite, et sculpitilla comburite:« sed communiuit eos potestate miracula faciendi, vt his hominum intellectum illuminarent, docerentque credibilem esse quam nuntiabant, fidem. Munuit et mansuetudine, eos tamquam agnos in medio luporum mittens, vt gentium feritatem emollirent, eorumque voluntates flecterent.

rent. Voluit, vt intrantes domum, pacem primo offerrent, dicentes: »pax huic domui:« quod si pacem noluerint, non dixit, vt eis bellum, vimque intimarent; sed »pax vestra, ait, reuertetur ad »vos.« Si ciuitas, vel domus eos recipere detrectauerit, vel audire, dixit: »exeuntes foras de domo; vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris:« ac tantum voluit, vt eos monerent. Neque eis dixit, quod Israelitis Deuter. xx. vt ciuitatem illam oppugnarent, et percuterent in ore gladii omnem animam, quam in ea inuenirent: imo, quum Lucae cap. ix. Samaritani eum recipere nolissent, dicentibus Iacobo, et Ioanne, »domine, vis, dicimus, vt »ignis descendat de coelo, et consumat illos:« increpans eos respondit: »nescitis cuius spiritus estis: filius hominis non venit animas »perdere, sed saluare.«

Nec est cur aliquis dicat, hoc esse exponendum de infidelibus non subditis: nam Apostoli mittebantur ad oues, quae perierant domus Israel, quae quidem lege tenebantur Christum, vt Messiam, recipere, eique subiici, qua etiam Rex Christus erat, et tamen potestate regia erga illas noluit vt. Vnde Ioan. xvii. Pilato ipsam interroganti: »ergo Rex es tu?« respondit: »tu dicis, quia Rex »sum ego.« Sed addit: »ego in hoc natus sum, et ad hoc veni »in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.« Quasi diceret: non veni, vt homines regia auctoritate compellerem, sed vt veritatis testimonium eos lucraret.

Hanc prouidentissimam Christi institutoris regulam Ecclesia perpetuo sequuta est, infideles subditos, monendo quidem, sed si fidem suscipere nolint, patienter tolerando: quemadmodum Romae etiam Iudaeos secundum suos ritus viuere sinit.

Eapropter, quum Rex Hispaniarum Sisebutus Iudaeos ad fidem Christi suscipiendam compellere coepisset, sancitum est a Concilio Toletano iiii: (1) »de Iudaeis autem hoc praecipit Sancta Synodus, »nemini deinceps ad credendum vim inferre. . . . Nec enim tales »inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiae. »Sicut enim homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens pe- »nit; sic vocante gratia Dei propriae mentis conuersione homo »quisque credendo saluatur. Ergo non vi, sed libera arbitrii vo- »luntate, vt conuertantur, suadendi sunt, non potius impellendi.«

Nec vero huic obest, quod Synodus verbis sequentibus vocet

SI-

(1) Cap. LVII.

Sisebutum Principem religiosissimum. Fuit enim Sisebutus Princeps vere religiosus; ac ex religionis zelo motus iudicauit compellendos ad fidem Iudaeos; et Synodus merito zelum eius pro fide laudat; sed minime laudat compulsionis medium, quo vsus fuerat: alioquin Synodus non prohiberet, quod laude dignum iudicaret.

Hoc idem adseritur dist. xlv. cap. *qui sincera*: vbi S. Gregorius dicit, quod «qui extraneos a christiana religione ad fidem rectam cupiunt perducere, blandimentis, non asperitatibus debent studere.» Et alio in loco ipse Gregorius inquit: (2) «noua et inaudita est ista praedicatio, quae verberibus exigit fidem.» Clemens III. (3) «statuimus, ait, vt nullus inuitus, vel nolentes Iudaeos ad Baptismum venire compellat.» Et Innocentius III.: (4) «id est, inquit, religioni christiana contrarium, vt semper inuitus, et penitus contradicens ad recipiendam, et seruandam christianitatem aliquis compellatur.» Ambrosius: (5) «eos, scilicet Apostolos, dicit, enim missit ad seminandam fidem, qui non cogent, sed docerent.» Idem tradidit Chrysostomus, (6) et Augustinus. (7)

Accedit multiplex ratio. Prima est: quoniam, vt S. Thomas docet, (8) «credere voluntatis est: vt enim Paullus ait ad Rom. x. v. 10.: «corde creditur ad iustitiam:» atque, vt ipse S. Thomas exponit, (9) «voluntate creditur ad iustitiam. Nam cetera, quae ad exteriorem Dei cultum pertinent, potest homo nolens, sed credere non potest nisi volens. Intellectus enim credentis non determinatur ad assentiendum veritati ex necessitate rationis, sicut intellectus scientis. sed ex voluntate: et ideo scire non pertinet ad iustitiam hominis, quae est in voluntate, sed credere.»

Secunda ratio: vt coactio legitima sit, debet compellens iurisdictionem in eos habere, qui coguntur; alioquin erit potestatis usurpatio: at christiani Principes, imo Ecclesia ipsa, nullam iurisdictionem habet in eos, qui fidem numquam susceperunt, secundum illud 1. ad Corinth. 5.: «quid mihi de iis, qui foris sunt iudicare?» Et vt docet Concilium Tridentinum: (10) «Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi ianuam fuerit ingressus.»

Et

(2) Lect. III. Epist. 53.

(3) Cap. *Sicut Iudaei*, tit. de Iudaeis.(4) Cap. *Maiores*, tit. de Bapt.

(5) In cap. x. Lucae.

(6) Hom. xxxiiii. in Matth.

(7) Serm. lxxii. de verb. Dom. cap. 11.

(8) Art. 8.

(9) Lect. II. in Epist. ad Rom.

(10) Sess. xiiii. cap. 2.

Et quidem quod ad seculi Principes attinet, etiamsi habeant potestatem politicam in sibi subditos, non tamen habent potestatem eos ad fidem compellendi. Non enim acceperunt potestatem hanc iure naturae, quum fidei praeceptum supernaturale sit; nec insuper ex lege aliqua positiua a Christo instituta, quum, vt ostensum est, oppositum Christus instituerit, seruandumque suis Apostolis praeceperit.

Tertia ratio: quia si haec potestas esset, tenerentur christiani Principes ad fidem compellere infideles; praeceptum enim charitatis obligat, quum licite possumus proximos liberare ab imminente ruina, quum corporis, tum animae, nolentes etiam: ac multo magis Ecclesia, et Principes, qui legum humanarum, et diuinarum custodes sunt.

Et hinc sequitur, teneri christianos Principes infideles non baptizatos, sibi tamen subditos, ad obseruandam legem naturae compellere, quod hic etiam inquiri solet. Liqueat autem id praepriis exemplo Imperatorum pietate, et religione insignium, qui hac potestate vsi sunt; vti Constantinus qui legem tulit, (11) qua praecipit, vt claudantur Paganorum templa ne idolis sacrificent, cetera. Quam praeterea legem Valentinianus, alique Caesares confirmauerunt; et valde laudant Ambrosius, (12) et Augustinus. (13) His legibus similes alias condidit Iustinianus. Imperatoribus sese iunxerunt Concilia, quae toto conatu idololatriae reliquias extinguere studuerunt. Ex his est Cathaginense V. (14)

Suffragatur ratio: quoniam omnes nationes gentium legem aliquam ediderunt aduersus vitia pacem Reipublicae deturbantia; maxime contra blasphemos in Deos suos: vt constat ex Cicerone. (15) Et Plato (16) statuit, quod qui blasphemum audiret, Deum defenderet, et Magistratui nuntiaret. Indi quoque Occidentales, qui modo Hispaniae nostrae Regibus maiori ex parte obediunt, quibusdam legibus olim adulteros, sacrilegos, et blasphemos puniebant. Erit igitur priori titulo in christiano Principe potestas vindicandi blasphemiam contra verum Deum, et vitia contra naturae legem. Nam finis potestatis gubernatiuae est Rempubliam in pace, et iustitia continere, eam inducendo, vt secundum rationem, et virtutem viuat quod

(11) In 1. Cod. de Paganis.

(12) Epist. xxx. ad Valentin.

(13) Epist. cxv. ad Vincent. cap. 3.

(14) Cap. xv.

(15) De legibus.

(16) De Legib. cap. x.

quod sine cultu veri Dei, et legis naturalis obseruantia haberi nequit, docente S. Thoma, (17) fundamentum omnis recti regiminis esse cultum veri Dei. Vnde iure Gregorius XIII. in sua Constitutione, quae incipit: »antiqua Iudaeorum improbitas,« potestatem dedit haereticæ prauitatis Inquisitoribus libere procedendi contra Iudaeos, aut alios infideles non baptizatos, plurimis in casibus ibidem relatis, videlicet: »si quis Iudaeus, aut infidelis, in his, quae circa fidem cum illis nobis sunt communia, veluti Deum vnum, et aeternum, omnipotentem, creatorem omnium visibilium, et invisibilium, et similia, non esse adseruerit, praedicauerit, vel priuatum alicui insinuauerit. Si daemones inuocauerit, consuluerit, aut eorum responsa acceperit, ad illosue sacrificia, aut preces obdiuinationem, aliamue causam dixerit, aut quid eis immolauerit, vel turis, alteriusue rei fumigationem obtulerit,« cetera. Quibus pater potestas adigendi fideles non baptizatos ad obseruantiam eorum, quae nobis et illis communia sunt, consequenterque naturae lege praescripta.

Nec contra haec facit quod opponi solet; scilicet: lex naturalis non comparatur ad hominem, vt homo subditur homini, sed solum vt subditur Deo, qui solus condidit, et solum potest condere talem legem; proinde Paganus soli Deo in obseruantia legis naturae subditus est. Non inquam facit; nam esto non subdatur homo homini, vt legis naturae auctori, subditur tamen illi, vt custodi a Deo pro eius obseruantia constituto. Homo enim habens principatum in subditos, non est quidem legis naturae auctor, sed solus Deus; est tamen a Deo constitutus, vt eius obseruantiam in sibi subditos promoueat.

In quo certe discrimen inter legem naturae, et euangelicam apparet. Cur scilicet, Princeps constitutus sit a Deo custos pro legis naturae adimplerione apud quoscumque sibi subditos; non ita pro obseruatione legis euangelicae apud non baptizatos. Etenim ab infidelibus non baptizatis Euangelii lex non est acceptata; ideoque Ecclesia, vel christianus Princeps eos obligare non potest tanquam custos. At infideles etiam non baptizati naturalem legem vna cum rationis vsu acceperunt, et professi sunt: quis enim homo si rationis compos est, his principis non assentitur: »viuendum est secundum rationem: et quod tibi non vis, alteri ne feceris?«

Hac-

(17) De regim. Princip. cap. 16.

Haereticos autem, et Paganos poenis etiam temporalibus adhibitis ad fidem compellendos esse, secunda propositio resoluit. Contrarium olim Augustinum tenuisse exploratum est, ipso dicente: (18) »mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugandum, ratione vincendum, ne victos catholicos haberemus, quos apertos haereticos noueramus.« Verum hanc suam sententiam falsam esse, potiusquam contradicentem verbis, experientia, et exemplis se cognouisse confiteretur; quum in sua ciuitate, »quae, inquit, quum tota esset in parte, (seu schismate) Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est;« tum quoque plurimorum, qui siue humano respectu, siue consuetudine, siue securitate, siue maledicorum dictis, siue quia in errore nati, in eo detinebantur, quibus legum terror oculos aperuit veritati.

Quia autem Donatistae opponebant: »non inuenitur exemplum in euangelicis, et apostolicis litteris, aliquid petum a Regibus terrae pro Ecclesia contra inimicos Ecclesiae:« Respondet Augustinus, (19) »hoc verum esse; sed quia nondum implebatur illa propheta: et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Psalmo paulo superius dicitur: astiterunt Reges terrae, et Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, et aduersus Christum eius. Verumtamen si facta praeterita in prophetis libris figurae fuerunt futurorum in Rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrumque tempus figuratum est, et quod sub Apostolis habuit, et quod nunc habet Ecclesia,« cetera.

Itaque prioribus Ecclesiae temporibus Imperatores infideles iniuste persequebantur pios fideles; posterioribus vero Imperatores fideles iuste persequebantur impios infideles, mitiori tamen poena: nam illi poena capitis fideles mulctabant, vt eos perderent; isti poena infideles coercent, vt eos saluent.

Quod si quis audire iterum Augustinum velit, ipsum adeat; praesertim verba illa Lucae XIII: »exi in vias, et sepes, et quos inuenieris coge intrare: sic exponentem: (20) quos inuenieris, vt dignentur, noli expectare, coge intrare. Magnam coenam, magnam domum parauit; non ibi patior locum vacare.

Tom. III.

Aaa

»Ve-

(18) Epist. nunc xciii. ad Vinc. c. 5. (20) Serm. de verb. Dom. modo cxii.

(19) Ibidem cap. 3.

cap. 7.

»Venerunt de plateis, et vicis gentes. Veniant de sepibus haeretici:
»hic inueniunt pacem. Nam qui construunt sepes, diuisiones quae-
»runt. Trahantur a sepibus, euellantur ab spinis. In sepibus hae-
»serunt, cogi nolunt. Voluntate iniquiunt nostra intremus. Non hoc
»Dominus imperauit: coge, inquit, intrare. Foris inuenitur ne-
»cessitas, nascitur intus voluntas.« Igitur Augustino docente, hae-
»retici, et apostatae, si ad fidem, ac Ecclesiam redire recusant, poe-
»nis etiam temporalibus coercendi sunt.

Augustinum autem sequitur S. Thomas, (21) ubi postquam do-
cuit, infideles, qui numquam fidem susceperunt, non esse compellendos vt credant, subiungit: »alii vero sunt infideles, qui quan-
»doque fidem susceperunt, et eam profitentur, sicut haeretici, et
»quicumque apostatae; et tales sunt etiam corporaliter compellen-
»di, vt impleant quod promiserunt, et teneant, quod semel sus-
»ceperunt.«

COROLLARIVM.

Quae autem in primae adserptionis probationem diximus, subin-
ferre praeterea videntur, christianos Principes nullum ius habere in-
fideles non subditos compellendi ad fidem, neque puniendi peccata
illorum, quae cum naturae lege pugnant. Enim si subditos infideles
non baptizatos non possunt christiani Principes compellere ad fi-
dem suscipiendam, multo minus infideles non subditos: et sicut sub-
ditos non possunt punire ob peccata contra naturae legem patrata,
priusquam legem ferant, nec poterunt punire non subditos, quos
non valent obligare ad aliquam legem iam latam adimplendam.

Nec facit quod Sepulueda dicit: nimirum, filios Israel, Deo iu-
bente, bella contra Chanaanos gessisse, eosque occidisse propter
idololatriam, similiter et plurimas alias infidelium nationes. Nam Is-
raelitae speciale Dei mandatum habuere, qui quum sit omnium Do-
minus, voluit media illarum gentium interuentione tradere Israe-
litis earum posesiones: ideoque hoc illis licitum fuit. Ast circa E-
uanglii promulgationem oppositum Deus gentibus disposuit, vt dic-
tum supra est.

Nec etiam obest dicere; quod si Hispaniae nostrae Rex mo-
do Africanos inuaderet, eosque feliciore euentu ac anteacta habuit
expeditio, vinceret, eosdem punire posset propter peccata antea

com-

(21) Secunda Sec. quaest. x. art. 8.

commissa. Siquidem posset vtique eos punire, non quidem ob pec-
cata infidelitatis, vel contra legem naturae patrata, sed propter com-
missa contra Regni sui iura; vel tanquam iniustos usurpatores regio-
rum, quae quondam sub iurisdictione christianorum Principum fuere.

CAPVT VII.

Contraria his adserptionibus momenta adducit, et diluit.

Religiose, et vtiliter facere christianos Principes infideles subditos
compellentes, vt fidem christianam amplectantur, Ioannes Duns Sco-
tus docuit. (1) Hanc autem sequuti sunt Gabriel Sepulueda Chro-
nista Caroli V. alique pauci. Qui doctrinae apta consequitione ten-
uerunt quoque, posse Principes christianos infideles, etiam non
subditos ad fidem compellere, et eorumdem contra naturae legem
peccata punire. Quin et posse eosdem sui bonis, et dominio ex-
pollare Hostiensis, et Harmacanus existimarunt, putantes fidem di-
uinam esse fundamentum domini; proindeque qui fide carent, et ca-
rere dominio.

Quibus autem momentis opiniones istas communiunt? His sci-
licet: I. : Lucae XIII. legitur: hominem, qui fecit coenam magnam,
quum deessent conuiuae, qui replerent mensam, seruo praecipisse
dicentem: »exi in vias, et sepes, et compelle intrare.« At hi, qui
sunt in viis et sepibus, gentilis populus sunt, sicut qui in plateis,
et vicis, populus iudaicus: compelli igitur Gentiles ad fidem, et Ec-
clesiam possunt.

II. : saepe Deus minis, et terroribus aliquos ad fidem induxit; vt
Saulum, Act. IX. Quo exemplo vtitur Augustinus, vt doceat, (2)
infideles prius lenitate traxisse, nimirum praedicatione, et miracu-
lis; postea tamen, quum huiusmodi non prodessent, terroribus com-
pulsisse.

III. : omnes tenentur euangelicam legem suscipere: ergo omnes
etiam ad eam suscipiendam compelli a Principibus possunt: sicut qui
eam semel susceperunt, ad eam seruandam. Accedit: quod possunt
Principes in sua ditione leges condere erga Dei cultum, quae non
sint legi naturae contrariae: Possunt insuper humanas leges condere,
atque ad has seruandas suos compellere subditos: igitur et possunt

Aaa 2

suis

(1) In III. Sent. dist. 4. q. ult.

(2) Epist. nunc CLXXXV.